

RAŠYTOJOS LAZDYNŲ PELĖDOS LITERATŪRINĖS PREMIJOS KONKURSUI

NOVELĖ „TŪBINIAI“

Alina Jonaitienė,
Joniškis

Gertrūdos akys nejučia įsmigo į baltą debesėlį, lengvu valso žingsneliu skriejantį į kambarį. Suraukti antakiai, sustingę aukščiausios nuostabos taške, vėl palengva nurimo ir sugrįžo į savo vietą. Ne, dar nesivaidena, viskas gerai, pati save nuramino. Juk pavasario pabaiga. Taip, čia tik topolių pūkai. Jie dabar užtvindė gatves ir skersgatvius, nors pačių topolių šalia nė nematyti. Gal reikėtų uždaryti balkoną? Bet kam? Koks skirtumas, daugiau ar mažiau dulkių ir purvo. Vis vien rankos nekyla tvarkyti buto.

Nejučia pastvėrė mažą pūkų kamuoliuką, nusileidusį ant stalo, ir kai vėl atgniaužė pirštus, delne nebebuvo nieko, tik mažas mažas pilkas gniužulėlis. Net pūkų švelnumo nespėjo pajusti. „Taip kaip ir žmogaus gyvenimas. Čia dirbi, sukiesi, bėgi be paliovos, skubini, sulinkęs po nepakeliama darbų ir rūpesčių našta, o štai vieną dieną viskas nutrūksta ir pats nebežinai, dėl ko taip stengeisi. Ir ar verta buvo stengtis? Ištirpo, išnyko kaip tas pūkų debesėlis“, – mąstė, pirštu bandydama nuo delno nukrapštyti menkutį gumuliuką.

Niekai, pati save subarė ir vėl palinko prie darbo. Kryželiu siuvinėjo vienišą beržą prie plataus kelio. Ir pilką dangų. Reikėtų ryškesnių spalvų, gal ir baltų debesų, pirkėjams labiau patiktų. Tik va, širdis neleidžia, ir gana. Netikra, ir tiek. Jos atmintis išsaugojo kaip tik tokį liūdną ir vienišą beržą, seniokiškai tvirtai įsispyrusį į gimtines žemę ir viltingai jai mojančią šakomis, didingai nyrančiomis į dangaus mėlynę. Kiek sukumpusį, praradusį jaunatvišką baltos žievės švytėjimą, bet ištikimai ir kantriai jos belaukiantį prie kelio. Prisiminė, kaip nesuskaičiuojamą daugybę kartų greitai žingsniu ji skriete praskriejo gerai pramintu takeliu į gimtąją sodybą. Tarsi vėjo gūsio nešama kaip kokia Merė Popins. Nė pati nepajusdavo, iš kur tiek jėgų atsirasdavo. Namai traukte traukė. Bet ir vėl susigriebė, kad jau ir to beržo nebėra. Nudžiūvo prieš kelerius metus. Taip ir nesulaukė. Ach, tik giliai atsikvėpė. Ir kodėl tą lemtingą dieną nepasuko į tėvų sodybą, kodėl nepakluso širdies balsui? Kodėl nuskubėjo į savo naujuosius namus? Gal viskas būtų kitaip sausiklostę? Gal.

Bet lengvi pūkų debesėliai skriejo ir skriejo vienas po kito pro plačiai pravertas balkono duris, ir Gertrūda nejučia ėmė rodytis, jog tai lengvos snieguolės, tyliai ir lengvai krintančios ant pilkų arimų, dar nesukaustytų šalčio. Jos be garso leidosi žemyn, švelniai prigludamos viena prie kitos ir bemat subliūksdavo ant vis dar šiltos žemės krūtinės. Prieš akis ir vėl iškilo vaizdas, kaip dar būdama kokių dvylikos metų kartu su tėvais važiavo arkliu kinkytu vežimu ir stebėjo šitaip krintančias snaiges ant ištuštėjusių laukų ir... Taip, tai buvo jos giminė. Tūbiniai. Tiesa, pats kaimas buvo kiek tolėliau. Jų šeima gyveno vieniemyje, iš abiejų pusių supamame dviejų nedidelių ūksmingų miškelių, žiemą ir vasarą kupinų gyvybės. Tik dabar toj vietoj buvo plynas laukas. Didžiulis nuniokotos žemės plotas. Bent jau tokia kraupi juoduma staiga atsivėrė mergaitės sieloje. Sunkių vikšrinių traktorių išmaigyta žemė: tarsi piktžaidės vėrėsi gilios duobės, pro tirštą velėną tyliai sunkėsi tamsūs žemės syvai ir kaupėsi įdubose. Vienur kitur tarsi sumaitoti žmonių kūnai niūksojo traktorių sustumdyti medžių kamienai, šakos ir viskas, kas, matyt, pasirodė sunkiai sutvarkoma ar panaudojama kaip kuras žmonių būstams. O tame juodume baltai nelyg žmonių kaulai švietė sutraiškytos medžių šaknys. Juodos ir gilios vėžės, išrėžtos dar neseniai vešliai žaliavusioje pamiškės pievoje, vienareikšmiškai įspėjo: nė nebandyk galynėtis su šiuolaikine technika. Jos taip skaudžiai įsirėžė į tada dar dvylikametės mergaitės atmintį, kad dabar jų nė su tobuliausiu trintuku nebeištrinsi. Ir jokiais egzotiškais vaizdais nepridengsi. Išnyra, ir tiek. Nebent su pačia galva nuimtum.

Prisimena tik, kaip tada liūdnai nuleido galvą, slėpdama staiga akis užplūdusias ašaras. Nutilo ir tėvai, iki tol ramiai šnekučiavęsi vežime. Kaip tik tuo metu jie važiavo pro buvusią sodybvietę, kadaise jaukiai prigludusią prie miškelio, pavasarį visus pasitinkančio mėlynais žibučių žiedais,

vasarą džiuginančio sultingomis ir nepaprastai saldžiomis avietėmis, tirpte tirpstančiomis ant liežuvio, o rudenį stebinančio gausiu riešutų derliumi. Žiemą, na, žiemą gal tik ramybe alsuojančio ir namus saugančio nuo šalto šiaurės vėjo ir pūgų.

Dar ir dabar mintyse ji tebevaikšto po purienų žiedais pasipuošusį raistą, tebesistebi ragučius prieš saulę išleidžiančiais didžiuliais šliužais, tebesigėri grybų rateliais, valiūkiškai iškeliančiais savo skrybėlėtas galveles pačiose netikėčiausiose vietose, kartais net ant visų praminto tako. Ir oranžiniais karoliais akį veriančiais šermukšniais, skaudžiai primenančiais, kad vasaros šventė jau baigiasi, kad greit prasidės tamsios ir niūrios, rūpesčiu persmelktos rudens dienos.

Vaikystė – svajonių ir vilčių metas. Tiesa, Gertrūda šių žodžių prasmę suvokė gerokai vėliau, jau įkopusi į šeštą dešimtį, nuėjusi gerokai toliau nei pusę savo gyveimo kelio. Ir tik tada, kai pasijuto tokia vieniša, be galo vieniša. Kai su niekuo neberekėjo dalintis nei vieta prie pietų stalo, nei televizoriumi, nei lova. Ji viską turėjo, viskas jai liko. Tik nieko neberekėjo. Kaskart skaudžiai nugeldavo širdį suvokus, kad daugelio žmonių, ją taip mylėjusių ir kantriai besirūpinusių, jau nebėra šalia. Jie jau seniai pasiliko kažkur vieškelio ūkanose, nebematomi ir nebeprisaukiami nei džiaugsmo, nei liūdesio akimirka. Išliko tik giliai širdyje ir iškyla prieš akis tokie gyvi ir iki skausmo pažįstami, prisiminimams sužadinus jausmus. Bet nuo to nė kiek ne geriau, nes maudulys darosi nebepakenčiamas. Su tokiu skausmu širdyje neįmanoma gyventi, kaip ir su tokia tuštuma. Ir nesvarbu, kiek tau metų bebūtų, kartais taip reikia prisiglausti prie tau brangaus žmogaus krūtinės, pajusti artumą, išsikalbėti. Ir pavaikščioti taip gerai pažįstamais vaikystės takais, tokiais jaukais ir viliojančiais. Ir vėl tik atmintyje, nes ir tų takelių jau seniai nebėra, juose nebeželia švelni žolė, o jų pakraščiuose nežydi paprastos baltos lauko ramunės.

Įgudusi Gertrūdos ranka klusniai daigsto adata ten, kur rodo vaizduotėje iškilęs paveikslas. Štai kodėl ir kitų spalvų siūlų verti negalima. Sugriauš, suardys vaikystės pasaulį, vienintelį ir tokį brangų, netobulą, bet savą. Su atmintyje išsaugotais brangiausiais žmonėmis.

Senelė ir senelis. Ir didžiulis raudonų dobilų laukas. Labai didelis ir akim sunkiai aprėpiamas penkerių metų vaikui. Visas kvėpuojantis gyvybe ir marguojantis dideliais dobilų, ramunių ir nežinomų laukinių pievų žolių žiedais. Net gaudžiantis nuo nepalaujamo žiogų smuikų griežimo, vabzdžių dūzgesio ir drugelių sparnų šnaresio. Ach, kokia gera vieta vaikui, pabėgusiam iš namų, pasislėpti, nes namuose tėtis jau išsigalando žirkles ir ruošiasi kirpti plaukus. Ir taip išsvajotų kasų galbūt jau niekada ir nebus. O ji juk mergaitė! Maža ir liūdna mergaitė. Tai kaipgi šitaip? Ji tik nori būti graži. Argi mergaitė be kasų gali būti graži? Bet kai senelė jos mažą rankutę paima į savo švelnų ir platų delną, Gertrūda nė nemano priešintis. Ji visai užmiršta savo nuoskaudas ir svajones apie ilgas ilgas kasas ir klusniai žengia kartu su seneliais sodybos link. Ne, ji niekada neišdrįstų jiems pasipriešinti. Ir ne todėl, kad senelė gerokai aukštesnė už jos mamą ir kad jos rankos žymiai švelnesnės už mamos šiurkščius delnus. Ne, iš senelės sklinda toks gerumas, kokio jokiais žodžiais nenusakysi, bet mažoji mergaitė labai aiškiai tai jaučia visa savo esybe. To gerumo su niekuo nesupainiosi ir niekada dėl jo nepasiriksi. Jis užlieja viską aplink, todėl Gertrūda jaučiasi saugi ir užtikrinta. Nebebaisios ir tos žirklių tėvo rankose, ir tas plaukų skaudus pešiojimas neįgudusiam kirpėjui kerpant. Ir ji klusniai sėdasi ant kėdės ir leidžiasi apkerpama. Bus dar tų kasų.

Tik ir vėl šmėkšteli galvoje, jog ir to dobilų lauko seniai nebėra. Dabar ten greičiausiai auksu švyti rapsų žiedai arba žaliomis varpomis puikuojausi išdidūs žiemkenčiai. Tik didelis ir platus laukas. Be ženklo, be menkiausio įrodymo, kad čia jų sodybos būta. Nepradingo tik aukštumėlė, ant kurios vienas šalia kito rikiavosi sodybos trobesiai. Kalnelis, nuo kurio žiemą ne kartą smagiai lėkta rogutėmis žemyn mašinų išvažinėtu nuledintu keliuku. Ir širdyje kažkas vėl tyliai dilgteli prisiminus, kaip pernai ankstyvą pavasarį, nusprendusi apsilankyti tėviškėje, ji duobėtu žvyrkeliu privažiavo buvusią sodybvietę. Prieš akis atsivėrė tik mėlynas švytintis dangus, tolyje boluojantis tamsus miškas ir lauko žaluma. Ir kai eidama jau po žiemos vešliai sužalavusiu žiemkenčių lauku pakėlė nuo dirvos nedidelę baltą šukelę – arbatinio duženą, širdyje vėl suspurdo. Vis dėlto ženklų yra, kad ir sunkiai pastebimų, kad svetimam ir nematomų. Ir jos vaikystę saugantys prisiminimai,

jos dienoraščiai, irgi kažkur čia, po žeme. Pasilikę kartu su jos vaikystės svajonėmis. Visam laikui kartu. Ir Gertrūda vėl nuklęsta į prisiminimus, šviesius ir jaukius.

Ryto prietemoj verkia gamta. Pilki lietaus lašeliai tyliai slenka senutėlio lango stiklu žemyn, tarsi ašaros nuplaudami visą gėlą ir skaudulius, susikaupusius mažoje širdutėje. Ramybė, atmiešta šviesiu liūdesiu, palengva apgaubia visų mažo namelio gyventojų širdis. Ir vos po kelių akimirkų apsiblaususioje padangėje prasiveria šviesos ruoželis, o netrukus ten jau karaliauja saulė, tarsi savo guolyje besiraivanti jaunamartė, švytinti jaunystėje ir grožiu. Ir kas gi galėtų tinginiauti tokį rytą ir nesidžiaugti dar viena likimo dovanota diena? Ir maža mergaitė, niekieno nežadinama, skubiai ropščiasi iš lovos, spiriasi į netvarkingai nusimestus batukus ir bėga prie lango. Nebelyja. Kelias į pasaulį jau atviras. Kiemas švytėte švyti gaivia žaluma, senam gluosny išdidžiai papūtęs savo mėlynai blizgančias juodas plunksnas jau džiaugsmingai švilpauja varnėnas, o mažame daržely, kukliai prigludusiame prie nedidelio medinio namuko, savo didžiules raudonas garbanotas galvas kelia bijūnai, tarsi sakydami: viskas yra niekis prieš mūsų grožį, o pasaulis be grožio apskritai neturi prasmės. Ei, jūs, sliškai, kirminai, šliaužiokit sau kiek norit. Jūs mums nieko nepadarysit. Jūsų lemtis tik šliaužioti, mūsų – stebinti ir priversti grožėtis. Tai mes suteikiame prasmę gyvenimui, tai mes kviečiame mylėti pasaulį ir juo džiaugtis. Net ir tuos, kurie to grožio paprastai nemato. Net ir kurmius. Jie pajunta širdimi. Pajunta iš tų, kurių širdys ima virpėti to grožio pajauta.

Ach, mažoji mergaitė, kiek daug atradimų ir skaudžių praradimų dar laukia tavęs. Kai tu, paprastais rūbeliais apsirengusi basomis kojomis taškysies po dumblino vandens sklidas balas, į tave iš tos žalios pievos budriai spoksos stebuklingas juodais puošniai rūbais vilkintis paukštis su aukštu juodu kuodu ir balta papilve. Bet vos tik tu pabandysi prisiartinti prie jo, jis kartu su kitais balų paukščiais bemat išties sparnus į dangų ir daugiau jau niekad, kad ir kaip tu jo belauktum ir besižvalgytum, niekad nebepasirodys šioje drėgnoje ašarėlių ir skurdžių pelkės viksvų prižėlusioje pievutėje. Ir tu niekaip negalėsi patikėti, kai tave guos ir ramins suaugusieji, kad tai buvo paprasčiausia pėmpė. Ne, ten jokių būdų negalėjo būti ta pėmpė, įkyriai gyvaujanti virš galvos, kai tu vaikščiodavai pelkėta pieva, o ji visaip bandydavo nuvilioti tave nuo savo mažylių. Tai buvo paslaptingas nematytas paukštis, išdidžiai vaikstantis draugėje su kitais paukščiais. Gal ir pėmpėmis, buvo panašios. Bet su kuodu ir toks stebuklingas tebuvo tik vienas. Ir tas juodas paukštis visam laikui virto tik stebuklingu vaikystės prisiminimu.

Ach, tos stebuklingos vaikystės pievos, prakvėpusios žemuogėmis ir laukinių gėlių žiedais. Mirgančios baltom ir geltonom ramunėm, kvapiais bitinėliais, čiobreliais ar žaliais gysločiais. Stebuklinga vaikystės pieva... Kaskart kupina pačių nuostabiausių atradimų. Mažylei brendant šiurkščia pakelės žole, visai nejučia, tarsi fejai mostelėjus žalia lazdele, prieš akis atsiveria didžiulėmis išsirpusiomis žemuogėmis raudonuojantis žemuogynas. Ant paprasčiausio griovio krašto, laukinių smilgų iš visų pusių tyliai saugomas. Raudonuoja nuo sultingų uogų ne tik mažos lūpelės, bet ir rankos, ir suknelė, ir daili balta prijuostelė, pačios senelės dovanota. Bet argi kas galėjo pagalvoti, kad tos uogos taip viską ims ir nudažys? Ir argi su savimi visada gali nešiotis kraitelę uogoms rinkti? O jau kitais metais ji sugrįš čia žinodama, kokiais turtais jos gimtinės žemė ją apdovanoti ruošiasi, vasaros metui jau įsibėgėjus. Ir dar daugiau tokių stebuklingų vietų savo atmintyje išsaugos. Nereikės nė žemėlapių. Tiksliai žinos, kur kokie grybai auga, kur geriausi riešutai, kur gražiausios purienos. Viskas giliai suguls atmintyje. Net ir skausmingos patirtys.

Bet taip jau sutvertas tas pasaulis, kad viską, ką labiausiai mylime, greičiausiai ir prarandame. Skaudžiai ir negrįžtamai. Ir kaip bebandytum tai pakeisti kuo kitu, bandytum pamiršti, nepavyksta, ir gana. Nes viskas gyvenime būna tik vienaip. Ir Gertrūda tai suprato ne iškart. Daug kartų teko prarasti, kol galiausiai suvokė – reikia išmokti atsisveikinti. Atsisveikinti su taip mylėta kate, savo ištikimiausia drauge, net nakčiai slepiama po antklode, kad mama jos iš trobos neišvarytų. Tokia švelnia ir mylinčia net tada, kai Gertrūda nesurasdavo net menkos valandėlės nors kartelį per jos švelnų kailiuką ranka brūkštelti. Ir kai vieną karštą vasaros dieną netikėtai pamatė ją, gulinią keistai susirietusią ant griovio krašto jau visam laikui užmerktomis akimis, prisiartinti pabijojo, tik dar ilgai ir nekantriai laukė sugrįžtant ir švelniai prigludant prie kojų. Ir visai nekreipė dėmesio į

tėvų kalbas, kad gal tai medžiotojai, nesuradę laukinių žvėrių, taip kvilai savo akies taiklumą išbandė. Gal... Bet ji laukė ir laukė, vis nekantriai dairydamosi, bene pamatys takeliu parbėgančią. Ir vis prieš akis šmėkščiojo liūdnas susirietusio kūnelio vaizdas. Ilgėjosi ir savo melsvosios triušės, senos ir niekam nebenaudingos. Nei mėsai, nei kailiui. Bet tokios brangios ir vienintelės. Ir dabar tebemato praviras būdos dureles, ir visai neįtikinamai šiai dienai skamba tėvų pasakojimas, kad neva naktį šuo nusitraukė ir bus tą triušę kur toli nubaidęs. Tada ji kantriai apvaikščiojo visą sodelį, ieškodama pasislėpusios bėglės, apžiūrėjo pakrūmes, net nuėjo iki netoliese paslaptinai šnarančio miškelio. Tik triušės niekur nebuvo. Nebuvo nei kailio, nei plaukų, nieko nebuvo. Bet ji švelniosios savo draugės atkakliai ieškojo ne tik tą rudeni, bet ir žiemą, šalčiui sukausčius žemę ir sniegui viską padengus baltai, paslapčia vis tikėdamasi tame baltame sniego pasaulyje pagaliau surasti nors menkiausius pėdsakus. Bet taip nieko ir nesurado...

Ir sningant baltais topolių pūkais, siuvinėdama savo paveikslą baltoje drobėje, prisiminimuose Gertrūda vis tebevaikšto žydinčia vaikystės pieva, mėgaujasi jos kvapais, klausosi netylančio žiogų čirpimo. O kai pakelia akis, pamato šalia ir švelniai besišypsančią senelę, ir rūpesčiu persmelktą motinos veidą. Nieko negalvodama, tarsi maža mergaitė vėl priglunda prie šiurkštaus močiutės rūbo, jaukiai įsikniaubia į jos plačią prijuostę. Kiek apimusi ir įgavusi jėgų, staiga atšlyja ir paduoda ranką mamai. Ir dabar jai rodosi, kad jos mamos delnas visai nešiurkštus, kad tai pats švelniausias delnas pasaulyje, žinoma, neskaitant senelės. Ir eina jos visos kartu susiglaudusios per žydinčią dobilieną. Nuo salsvo raudonio raibsta akyse. Bet nerimas ir netikrumas seniai pasitraukė. Jos vėl drauge savoje amžinybės pievoje. Ir tokios stiprios, kokia stipri gali būti tik gyvybės galia.

Verkia griežlė vasaros kvapais persismelkusioj pievoj, aprauda ir praradimus, ir atradimus, aprauda viską, ką mes šitam gyvenime gavom ir kuo nepasidalinom. Aprauda pamirštą grožį, mamos rankų švelnų prisilietimą, aprauda tai, kas išėjo negrįžtamai ir jau niekada šiam gyvenime nebepasikartos. Nebent keistai sušmėžuos sapnuose, pamirštuose artimųjų laiškuose, negailestingai ryjamuose liepsnos, ar atmintyje išsaugotuose vaizduose, netikėtai išnyrančiuose prie kokio menko daiktelio iš praeities prisilietus. Viskas giliai giliai glūdi mūsų atminties lobynuose, iš kur tarsi koks stebuklinių pasakų džinas staiga išnyra, netikėtai sujudinus atminties knygų puslapius. Šiurkščius, negudriai surašytus, bet tokius mums brangius, saugančius kiekvieno iš mūsų savastį.
